

УДК 378.016:1]:[378.6:351.741](477)

МОШЕНСЬКИЙ О. С.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-5171-0112>

ПРО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНУ І ПРАКТИЧНУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОВЕРНЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ» ДО НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ З ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ – БАКАЛАВРІВ З ПРАВА У ЗВО МВС УКРАЇНИ

У статті розглядаються загрози, які виникають в освітньому процесі для гуманітарної складової через відсутність у навчальних планах з підготовки поліцейських – бакалаврів з права навчальної дисципліни «Філософія». Наголошується на необхідності повернення курсу філософії до навчальних планів як базової дисципліни для подальшого вивчення на її основі навчальної дисципліни «Філософія права».

Ключові слова: філософія, філософія права, гуманітарна освіта, світоглядний потенціал.

Постановка проблеми. У 2019 році рішенням МВС України було затверджено типовий навчальний план «Право. (поліцейські)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081. Право., галузі знань 08. Право, кваліфікація - бакалавр з права», яким було внесено суттєві зміни стосовно блоку гуманітарної підготовки, а саме, з нього зникла навчальна дисципліна «Філософія», а натомість з'явилась нова дисципліна – «Філософія права» [1]. Абсолютно не заперечуючи, і навіть більше, вітаючи введення до навчальних планів вкрай важливої для майбутніх правників філософії права, навряд чи можна погодитися зі зникненням з них курсу філософії.

Мета і завдання дослідження. Метою даної статті є дослідити, яким чином пов'язані між собою навчальні дисципліни «Філософія» та «Філософія права». Продемонструвати важливість вивчення майбутніми поліцейськими, бакалаврами у галузі права філософії, як базової дисципліни для подальшого успішного засвоєння курсу філософії права.

Стан дослідження проблеми. Проблемам ролі філософії у формуванні світоглядно-гуманітарної культури майбутніх юристів багато уваги приділяли у своїй роботі такі відомі вітчизняні дослідники філософських проблем права, як С. Сливка, О. Данільян, П. Рабінович, І Кальной, В. Кузнєцов, С Максимов та ін.

Виклад основних положень. Логіка «заміни» філософії на філософію права видається нам вельми сумнівною і незрозумілою, ані з методичної точки зору, ані з точки зору гуманітарного змісту навчального процесу. До речі, у багатьох провідних юридичних навчальних закладах (напр. Національний університет «Юридична академія ім. Ярослава Мудрого») навчальна дисципліна «Філософія» викладається, передуючи, власне, вивченню філософії права.

Філософія і філософія права – дисципліни, які доволі суттєво різняться як за своїм предметом, завданнями, так і за освітнім потенціалом. Як відомо, загальногуманітарна, світоглядна освіченість, культура є вкрай важливою для будь-якого поліцейського, тим паче для майбутнього фахівця в галузі права. Вивчаючи філософію, він виробляє навички до абстрактного, критичного, творчого мислення, наявність яких є важливою вимогою для сучасного фахівця. Вивчаючи історико-філософські течії різних часів і народів, філософські погляди представників вітчизняної філософії у контексті минулого і сучасного культурного життя, майбутній поліцейський-правник формує свою гуманітарну культуру і свідомість на принципах гуманізму, поваги до людської гідності і свободи. Всі ці принципи можуть бути реалізовані лише у демократичній, правовій державі, у центрі інтересів якої знаходяться саме інтереси людини, її права і свободи.

Чи може філософія права замістити філософію і дати йому такі знання? Вважаємо, що ні. У філософії права свої завдання і своя специфіка. Прочитуємо програму навчальної дисципліни «Філософія права», розроблену поважними професорами кафедри теорії та історії держави і права факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ О. Головком, Ю.Загуменною, доцентом О. Юшкевичем: «Філософсько-правове знання є граничним знанням про право, воно найбільш загальне і універсальне, прагне розкрити внутрішній зміст права і пов'язаних із ним соціальних інститутів – передусім держави. Воно є фундаментом, каркасом всього знання і уявлення правника про право; філософія права навчає юриста, що є право, як воно існує і функціонує, що таке взагалі світ права, хто є людина в праві, як воно пізнається, як встановлюється у ньому істина, які при цьому здійснюються інтелектуальні процедури, у чому цінність права і що таке цінності у праві, чим обумовлена правова поведінка людини. Навчальна дисципліна «Філософія права» - це юридична дисципліна» [2].

Заради справедливості слід зазначити, що дискусія стосовно предметної приналежності даної дисципліни ведеться уже достатньо давно і багато хто з авторитетних вчених вважають, що це все ж таки галузь філософського знання. Але, в даному випадку ми не торкаємося цього питання, воно вже є предметом окремої великої дискусії серед вчених.¹

Як бачимо, філософія права покликана сформувати саме правовий світогляд майбутнього правника, вона є граничним знанням про право, правове пізнання, правові цінності. В ній достатньо ґрунтовно і всебічно розглядаються різні політико-правові вчення, теорії і концепції, починаючи від філософів Стародавнього Сходу і включно з філософами ХХ ст.

Ми, головним чином, спробуємо з'ясувати: чи може філософія права бути достатньо повно засвоєною без, власне, попереднього вивчення філософії, як такої? Чи може вона дати майбутнім правоохоронцям суто філософські, світоглядні знання, повпливати певним чином на їх світобачення і світосприйняття, дати уявлення про логіко-раціональну природу світу, у якому ми живемо? Те, що такі знання є вкрай важливими у формуванні наукового світогляду поліцейського-правника і вони будуть суттєво впливати на його навчання і практичну діяльність навряд чи потребує додаткових аргументів. Цілком зрозуміло, що світогляд є дуже важливим чинником, який визначає модель поведінки його носія, впливає на його теоретичне і практичне відношення до світу, бачення своєї ролі і місця у ньому.

З процитованої вище програми навчальної дисципліни «Філософія права» ми бачимо, що дана дисципліна не бачить і не ставить своєю метою формування саме світоглядних позицій майбутнього правника. Вона переважно зосереджена на вивченні різних філософсько-правових учень, правових теорій, концепцій, узятих якби ізольовано від загальнофілософського контексту, але який є вкрай важливим і необхідним для розуміння глибинної суті цих учень, теорій і концепцій. Безумовно, роль саме філософських знань в цьому відношенні важко переоцінити.

На наш погляд, викладання філософії права методично має спиратися на вже опанований курс філософії. Філософія історично і генетично пов'язана із правом, а на їх стику саме й виникає філософія права. Філософія права у своїх дослідженнях правової істини, справедливості, свободи широко використовує методологічний інструментарій філософії, спирається на її понятійно-категоріальний апарат, ретельно розроблений у логіко-раціональній площині представниками філософської думки. В історії філософської думки багато хто з філософів та філософських шкіл, починаючи зі Стародавнього Китаю та Індії, включно з філософами ХХ ст. присвячували свою увагу проблемам права та держави. Але справедливим було б зауважити, що їхні правові розробки були, значною мірою, логічним продовженням суто філософських пошуків. Якщо згадати одного з найвідоміших філософів, представника німецької класичної філософії Г.В.Ф. Гегеля, то його неперевершена «Філософія права» завершує, вінчає філософську систему [3]. Починаючи з розгляду, як абсолютний розум розгортається, «виявляє себе» у природі, Гегель завершує свою грандіозну систему аналізом того, як розум просякає людське суспільство, реалізує себе в історичному процесі, наповнює реальним розумним

¹ Див.: Качурова Є. В. Онтологическая валентность философии права. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 3 (34). С. 123–139.

змістом державу і право, виступає в якості основи свободи. Гегель демонструє як усезагальне (абсолютний розум) визначає розвиток окремого й одиничного.

Навряд чи хтось буде сперечатися з тим, що зрозуміти гегелівську «Філософію права» можна лише в контексті всього його філософського учення, усієї логіки його філософствування. Теж саме можна сказати й про інших відомих філософів. Правове учення Платона неможливо осягнути, не розуміючи суті його учення про ідеї. Політико-правове учення Арістотеля важко засвоїти, не дослідивши його етики. А як можна засвоїти вкрай важливе і змістовне для філософії права учення І. Канта про справедливість, не осягнувши його «Критики практичного розуму» [4]? А саме на основі кантівського розуміння справедливості у XX ст. було розроблено дуже популярні й відомі лібертаріанські теорії справедливості.

Таким чином, зрозуміло, що засвоєння філософсько-правових доробків представників класичної і неklasичної філософської думки можливе лише за попереднього вивчення і засвоєння їх загальнофілософських пошуків, що, власне, і складає зміст навчальної дисципліни «Філософія» і що не входить до змісту курсу філософії права. Викладати філософію права без попереднього засвоєння базових філософських знань, це якби вивчати цивільне чи кримінальне право без засвоєння базових знань з теорії права. Саме філософські учення тих чи інших філософів складають основу їх філософсько-правових учень і логіка послідовності переходу від вивчення їх суто філософських доробків до філософсько-правових цілком методично зрозуміла.

Висновки. Відсутність філософсько-світоглядних знань значно обмежує можливості засвоєння філософсько-правових теорій та доктрин. Філософія є по суті світоглядною основою філософії права. Розвиток філософії права історично був значною мірою опосередкований філософією. При цьому важливо також зауважити, що до її розвитку доклали зусиль не лише філософи, а й юристи.

Список бібліографічних посилань

1. Типова освітня (професійна) програма «Право (поліцейські)» : затв. Держ. секретарем МВС України 06.06.2019 // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: http://univd.edu.ua/files/081_law/typical%20educational%20program_081.pdf (дата звернення: 15.04.2021).

2. ПРОГРАМА навчальної дисципліни «Філософія права» обов'язкових компонент освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : затв. протоколом Наук.-метод. ради Харків. нац. ун-ту внутр. справ від 25.08.2020 № 8 // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: <https://lib.univd.edu.ua/?controller=service&action=downloadRep&id=95212> (дата звернення: 15.04.2021).

3. Гегель Г. В. Ф. Философия права. М. : Мысль, 1990. 524 с.

4. Кант И. Критика практического разума. СПб. : Наука. 2005. 528 с.

Отримано 16.04.2021

